

Constituția României

cu legislație conexă și jurisprudență
actualizate la data de **10 februarie 2021**

Ediția a 4-a, îngrijită și adnotată de
Tudorel TOADER și Marieta SAFTA

Editura
Hamangiu
2021

CUPRINS

Titlul I. Principii generale	1
Articolul 1. Statul român	1
Articolul 2. Suveranitatea	37
Articolul 3. Teritoriul	39
Articolul 4. Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni	40
Articolul 5. Cetățenia	41
Articolul 6. Dreptul la identitate	41
Articolul 7. Românii din străinătate	42
Articolul 8. Pluralismul și partidele politice	42
Articolul 9. Sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale	45
Articolul 10. Relații internaționale	47
Articolul 11. Dreptul internațional și dreptul intern	47
Articolul 12. Simboluri naționale	49
Articolul 13. Limba oficială	49
Articolul 14. Capitala	49
Titlul II. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale	50
Capitolul I. Dispoziții comune	50
Articolul 15. Universalitatea	50
Articolul 16. Egalitatea în drepturi	59
Articolul 17. Cetățenii români în străinătate	92
Articolul 18. Cetățenii străini și apatrizii	93
Articolul 19. Extradarea și expulzarea	102
Articolul 20. Tratatetele internaționale privind drepturile omului	111
Articolul 21. Accesul liber la justiție	114
Capitolul II. Drepturile și libertățile fundamentale	179
Articolul 22. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	179
Articolul 23. Libertatea individuală	192
Articolul 24. Dreptul la apărare	234
Articolul 25. Libera circulație	255
Articolul 26. Viața intimă, familială și privată	257
Articolul 27. Inviolabilitatea domiciliului	289

Articolul 28. Secretul corespondenței	292
Articolul 29. Libertatea conștiinței	296
Articolul 30. Libertatea de exprimare	305
Articolul 31. Dreptul la informație	322
Articolul 32. Dreptul la învățătură	326
Articolul 33. Accesul la cultură	332
Articolul 34. Dreptul la ocrotirea sănătății	333
Articolul 35. Dreptul la mediu sănătos	338
Articolul 36. Dreptul de vot	339
Articolul 37. Dreptul de a fi ales	343
Articolul 38. Dreptul de a fi ales în Parlamentul European	348
Articolul 39. Libertatea întrunirilor	349
Articolul 40. Dreptul de asociere	353
Articolul 41. Munca și protecția socială a muncii	363
Articolul 42. Interzicerea muncii forțate	376
Articolul 43. Dreptul la grevă	380
Articolul 44. Dreptul de proprietate privată	381
Articolul 45. Libertatea economică	410
Articolul 46. Dreptul la moștenire	416
Articolul 47. Nivelul de trai	418
Articolul 48. Familia	430
Articolul 49. Protecția copiilor și a tinerilor	437
Articolul 50. Protecția persoanelor cu handicap	448
Articolul 51. Dreptul de petiționare	452
Articolul 52. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică	453
Articolul 53. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți	460
Capitolul III. Îndatoririle fundamentale	468
Articolul 54. Fidelitatea față de țară	468
Articolul 55. Apărarea țării	468
Articolul 56. Contribuții financiare	469
Articolul 57. Exercițarea drepturilor și a libertăților	474
Capitolul IV. Avocatul Poporului	475
Articolul 58. Numirea și rolul	475

Articolul 59. Exercițarea atribuțiilor	476
Articolul 60. Raportul în fața Parlamentului	478
Titlul III. Autoritățile publice	479
Capitolul I. Parlamentul	479
<i>Secțiunea 1. Organizare și funcționare</i>	479
Articolul 61. Rolul și structura	479
Articolul 62. Alegerea Camerelor	490
Articolul 63. Durata mandatului	492
Articolul 64. Organizarea internă	494
Articolul 65. Ședințele Camerelor	512
Articolul 66. Sesiuni	512
Articolul 67. Actele juridice și cvorumul legal	513
Articolul 68. Caracterul public al ședințelor	517
<i>Secțiunea a 2-a. Statutul deputaților și al senatorilor</i>	517
Articolul 69. Mandatul reprezentativ	517
Articolul 70. Mandatul deputaților și al senatorilor	519
Articolul 71. Incompatibilități	520
Articolul 72. Imunitatea parlamentară	521
<i>Secțiunea a 3-a. Legiferarea</i>	525
Articolul 73. Categoriile de legi	525
Articolul 74. Inițiativa legislativă	534
Articolul 75. Sesizarea Camerelor	537
Articolul 76. Adoptarea legilor și a hotărârilor	541
Articolul 77. Promulgarea legii	545
Articolul 78. Intrarea în vigoare a legii	550
Articolul 79. Consiliul Legislativ	551
Capitolul II. Președintele României	553
Articolul 80. Rolul Președintelui	553
Articolul 81. Alegerea Președintelui	555
Articolul 82. Validarea mandatului și depunerea jurământului	556
Articolul 83. Durata mandatului	556
Articolul 84. Incompatibilități și imunități	557
Articolul 85. Numirea Guvernului	559
Articolul 86. Consultarea Guvernului	563

Articolul 87. Participarea la ședințele Guvernului	563
Articolul 88. Mesaje	563
Articolul 89. Dizolvarea Parlamentului	563
Articolul 90. Referendumul	564
Articolul 91. Atribuții în domeniul politicii externe	566
Articolul 92. Atribuții în domeniul apărării	566
Articolul 93. Măsuri excepționale	567
Articolul 94. Alte atribuții	568
Articolul 95. Suspendarea din funcție	572
Articolul 96. Punerea sub acuzare	574
Articolul 97. Vacanța funcției	574
Articolul 98. Interimatul funcției	574
Articolul 99. Răspunderea președintelui interimar	574
Articolul 100. Actele Președintelui	574
Articolul 101. Indemnizația și celelalte drepturi	577
Capitolul III. Guvernul	577
Articolul 102. Rolul și structura	577
Articolul 103. Investiția	577
Articolul 104. Jurământul de credință	580
Articolul 105. Incompatibilități	580
Articolul 106. Încetarea funcției de membru al Guvernului	581
Articolul 107. Primul-ministru	582
Articolul 108. Actele Guvernului	584
Articolul 109. Răspunderea membrilor Guvernului	585
Articolul 110. Încetarea mandatului	589
Capitolul IV. Raporturile Parlamentului cu Guvernul	589
Articolul 111. Informarea Parlamentului	589
Articolul 112. Întrebări, interpelări și moțiuni simple	590
Articolul 113. Moțiunea de cenzură	591
Articolul 114. Angajarea răspunderii Guvernului	593
Articolul 115. Delegarea legislativă	596
Capitolul V. Administrația publică	607
<i>Secțiunea 1. Administrația publică centrală de specialitate</i>	607
Articolul 116. Structura	607
Articolul 117. Înființarea	607

Articolul 118. Forțele armate	607
Articolul 119. Consiliul Suprem de Apărare a Țării	608
<i>Secțiunea a 2-a. Administrația publică locală</i>	610
Articolul 120. Principii de bază	610
Articolul 121. Autorități comunale și orășenești	613
Articolul 122. Consiliul județean	616
Articolul 123. Prefectul	617
Capitolul VI. Autoritatea judecătorească	619
<i>Secțiunea 1. Instanțele judecătorești</i>	619
Articolul 124. Înfăptuirea justiției	619
Articolul 125. Statutul judecătorilor	632
Articolul 126. Instanțele judecătorești	641
Articolul 127. Caracterul public al dezbaterilor	656
Articolul 128. Folosirea limbii materne și a interpretului în justiție	659
Articolul 129. Folosirea căilor de atac	662
Articolul 130. Poliția instanțelor	672
<i>Secțiunea a 2-a. Ministerul Public</i>	672
Articolul 131. Rolul Ministerului Public	672
Articolul 132. Statutul procurorilor	680
<i>Secțiunea a 3-a. Consiliul Superior al Magistraturii</i>	685
Articolul 133. Rolul și structura	685
Articolul 134. Atribuții	688
Titlul IV. Economia și finanțele publice	691
Articolul 135. Economia	691
Articolul 136. Proprietatea	697
Articolul 137. Sistemul financiar	702
Articolul 138. Bugetul public național	703
Articolul 139. Impozite, taxe și alte contribuții	706
Articolul 140. Curtea de Conturi	709
Articolul 141. Consiliul Economic și Social	710
Titlul V. Curtea Constituțională	712
Articolul 142. Structura	712
Articolul 143. Condiții pentru numire	714
Articolul 144. Incompatibilități	717

Articolul 145. Independența și inamovibilitatea	717
Articolul 146. Atribuții	719
Articolul 147. Deciziile Curții Constituționale	739
Titlul VI. Integrarea euroatlantică	759
Articolul 148. Integrarea în Uniunea Europeană	759
Articolul 149. Aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord	776
Titlul VII. Revizuirea Constituției	777
Articolul 150. Inițiativa revizuirii	777
Articolul 151. Procedura de revizuire	777
Articolul 152. Limitele revizuirii	781
Titlul VIII. Dispoziții finale și tranzitorii	783
Articolul 153. Intrarea în vigoare	783
Articolul 154. Conflictul temporal de legi	783
Articolul 155. Dispoziții tranzitorii	784
Articolul 156. Republicarea Constituției	785

Constituția României

cu legislație conexă și jurisprudență
actualizate la data de **10 februarie 2021**

Ediția a 4-a, îngrijită și adnotată de
Tudorel TOADER și Marieta SAFTA

Editura
Hamangiu
2021

Capitolul II. Drepturile și libertățile fundamentale

Articolul 22. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

Legislație conexă: ► art. 2: „Dreptul la viață. 1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege. 2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță: a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale; b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute; c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție” și art. 3 CEDO: „Interzicerea torturii. Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”; ► art. 1: „Abolirea pedepsei cu moartea. Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat”, art. 2: „Pedeapsa cu moartea în timp de război. Un stat poate să prevadă în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război; o asemenea pedeapsă nu va fi aplicată decât în cazurile prevăzute de această legislație și conform dispozițiilor sale. Statul respectiv va comunica Secretarului General al Consiliului Europei dispozițiile aferente ale legislației în cauză”, art. 3: „Interzicerea derogărilor. Nicio derogare de la dispozițiile prezentului Protocol pe temeiul art. 15 din Convenție nu este îngăduită” și art. 4 din Protocolul nr. 6 adițional la CEDO: „Interzicerea rezervelor. Nicio rezervă la dispozițiile prezentului Protocol pe temeiul art. 57 din Convenție nu este admisă”; ► art. 1: „Abolirea pedepsei cu moartea. Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat”, art. 2: „Interzicerea derogărilor. Nicio derogare de la dispozițiile prezentului Protocol în temeiul art. 15 din Convenție nu este îngăduită” și art. 3 din Protocolul nr. 13 adițional la CEDO: „Interzicerea rezervelor. Nicio rezervă la dispozițiile prezentului Protocol în temeiul art. 57 din Convenție nu este admisă”; ► art. 2: „Dreptul la viață. (1) Orice persoană are dreptul la viață. (2) Nimeni nu poate fi condamnat la pedeapsa cu moartea sau executat”, art. 3: „Dreptul la integritate al persoanei. (1) Orice persoană are dreptul la integritate fizică și psihică. (2) În domeniile medicinei și biologiei trebuie respectate în special: (a) consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei interesate, în conformitate cu procedurile prevăzute de lege; (b) interzicerea practicilor de eugenie, în special a celor care au drept scop selecția persoanelor; (c) interzicerea utilizării corpului uman și a părților sale, ca atare, ca sursă de profit; (d) interzicerea clonării ființelor umane în scopul reproducerii” și art. 4 CDFUE: „Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Nimeni nu poate fi supus torturii și nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”.

JURISPRUDENȚĂ

► Decizii C.C.R.

1. Dreptul la viață constituie un atribut inalienabil al persoanei și reprezintă valoarea supremă în ierarhia drepturilor omului, întrucât este un drept fără de care exercitarea celorlalte drepturi și libertăți garantate de Constituție și de instrumentele internaționale de protecție a drepturilor fundamentale ar fi iluzorie, fapt ce determină caracterul axio-

logic al acestui drept, care cuprinde atât un drept subiectiv, cât și o funcție obiectivă, aceea de principiu călăuzitor al activității statului, acesta din urmă având obligația de a proteja dreptul fundamental la viață al persoanei. Preeminența dreptului la viață este, astfel, cea care justifică posibilitatea legiuitorului de a stabili imprescriptibilitatea executării pedepselor principale în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 174-176 din Codul penal [din 1969 – n.a.] și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei pentru care, la data intrării în vigoare a dispozițiilor de lege criticate [art. 125 alin. (3) din Codul penal din 1969 – n.a.], nu s-a împlinit termenul de prescripție a executării. Într-o atare situație, legiuitorul a avut de ales între principiul securității raporturilor juridice și echitatea juridică, ambele componente fundamentale ale statului de drept. Fiind sarcina legiuitorului să decidă cărui principiu îi acordă prevalență, acesta, fără a interveni arbitrar și ținând seama de valoarea primordială a dreptului la viață consacrat de art. 22 alin. (1) din Constituția României, a optat pentru aplicarea imediată a dispozițiilor din materia prescripției, mai severe, inclusiv pentru infracțiuni comise anterior, pentru care termenul de prescripție a executării pedepsei nu s-a împlinit încă. Curtea constată că opțiunea legiuitorului privind reglementarea imprescriptibilității executării pedepselor principale în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 174-176 din Codul penal și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei pentru care, la data intrării în vigoare a dispozițiilor de lege criticate, nu s-a împlinit termenul de prescripție a executării nu are drept consecință un prejudiciu constituțional relevant. Prin urmare, reglementarea cuprinsă în art. 125 alin. (3) din Codul penal nu încalcă Constituția, fiind compatibilă cu sistemul principiilor consacrate de prevederile Legii fundamentale (*Decizia nr. 511 din 12 decembrie 2013, M. Of. nr. 75 din 30 ianuarie 2014*).

2. Examinând excepția de neconstituționalitate a art. 37 alin. (1) teza a II-a din Decretul nr. 328/1966, prin care este incriminată conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul de către o persoană aflată în stare de ebrietate, Curtea reține că textul de lege criticat nu conține dispoziții prin care să încalce dreptul la viață sau la integritate fizică și psihică, drepturi fundamentale garantate prin art. 22 din Constituție. Dimpotrivă, scopul urmărit de legiuitor prin incriminarea unei asemenea fapte este tocmai apărarea drepturilor persoanei la viață, la integritate corporală, la integritate psihică, precum și protejarea altor valori importante angajate în traficul rutier. Incriminarea este de natură să îl ocrotească chiar pe conducătorul auto care conduce în stare de ebrietate un autovehicul pe drumurile publice. De asemenea, nu se poate considera că sancționarea penală a celor vinovați de săvârșirea acestor fapte ar reprezenta o supunere la „tortură”, „pedepșă” sau „tratament inuman ori degradant”, pedepse și tratamente interzise prin art. 22 alin. (2) din Constituție. Incriminarea sustragerii de la recoltarea probelor biologice în vederea stabilirii alcoolemiei, precum și a altor fapte prin care este pusă în pericol siguranța circulației rutiere reprezintă incriminări „obstacol” prin care este sancționată penal simpla nerespectare a unor reguli de circulație, în scopul preîntâmpinării unor grave vătămări ale valorilor angajate în traficul rutier (de exemplu: pierderi de vieți omenești, vătămări ale integrității corporale și ale sănătății persoanei, precum și distrugeri de valori materiale). De aceea, s-a impus incriminarea prevăzută la alin. (3) al art. 37 din Decretul nr. 328/1966, fiind sancționată împiedicarea constatării faptei de conducere sub influența alcoolului, realizată prin sustragerea conducătorului auto de la recoltarea probelor biologice în vederea stabilirii alcoolemiei. Curtea constată că dispozițiile art. 37 alin. (3) din Decretul nr. 328/1966 nu reprezintă o încălcare a prevederilor art. 22 din Constituție, referitoare la dreptul la viață

și la integritate fizică și psihică, ci, dimpotrivă, au ca finalitate tocmai apărarea acestor drepturi, puse în pericol prin conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul de către o persoană aflată în stare de ebrietate. Evident, refuzul conducătorului auto de a se supune recoltării probelor biologice în vederea stabilirii alcoolemiei trebuie să fie nejustificat. Ipotezele imaginare de autorul excepției, care, în esență, se referă la starea sănătății conducătorului auto suspectat că s-ar afla sub influența alcoolului, stare care nu i-ar permite acestuia să se supună recoltării probelor biologice, pot fi dovedite cu acte medicale, expertize medicale de specialitate, precum și cu orice alte probe din care să rezulte că acest refuz nu s-a datorat stării de ebrietate în care s-ar fi aflat. Textul incriminator nu interzice administrarea unor asemenea probe și nu contravine prevederilor art. 22 alin. (1) din Constituție care se referă la garantarea dreptului la viață, precum și a dreptului la integritate fizică și psihică ale persoanei. Totodată, Curtea observă că interzicerea torturii și a oricărei pedepse sau tratament inuman ori degradant, prevăzută în alin. (2), precum și interzicerea pedepsei cu moartea, prevăzută în alin. (3) al aceluiași text constituțional, invocate, de asemenea, în motivarea excepției, nu au nicio legătură cu cauza. Curtea mai constată că dispozițiile art. 37 alin. (3) din Decretul nr. 328/1966 nu contravin nici prevederilor art. 23 alin. (1) din Constituție, referitoare la inviolabilitatea libertății individuale și a siguranței persoanei, deoarece recoltarea probelor biologice în vederea stabilirii alcoolemiei nu numai că nu contravine acestor drepturi fundamentale, ci, dimpotrivă, are ca finalitate ocrotirea acestora prin prevenirea producerii unor grave accidente de circulație, în situațiile în care o persoană ar conduce în stare de ebrietate un autovehicul pe drumurile publice. Totodată, Curtea consideră că recoltarea probelor biologice nu poate fi considerată o încălcare a libertății persoanei sau a siguranței acesteia, deoarece, fiind drepturi și

libertăți fundamentale, acestea trebuie să fie exercitate cu bună-credință, fără să fie încălcate drepturile și libertățile celorlalți, potrivit art. 54 din Constituție, bună-credință care nu mai poate fi reținută în momentul în care o persoană presupusă că s-ar afla în stare de ebrietate și care a condus un autovehicul pe drumurile publice se sustrage de la recoltarea probelor biologice în vederea stabilirii alcoolemiei. Curtea constată că dispozițiile art. 37 alin. (3) din Decretul nr. 328/1966 nu contravin nici prevederilor art. 23 alin. (8) din Constituție [art. 23 alin. (11) după republicare – n.a.], referitoare la prezumția de nevinovăție, deoarece, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, persoana este considerată nevinovată, neinstituindu-se nicio prezumție de vinovăție a inculpatului trimis în judecată în temeiul acestor dispoziții (*Decizia nr. 20 din 18 ianuarie 2001, M. Of. nr. 109 din 5 martie 2001*). Decretul nr. 328/1966 a fost abrogat, infracțiunile privind circulația pe drumurile publice fiind reglementate, în prezent, în art. 334-341 din Codul penal.

3. Curtea constată că dispozițiile alin. (3) al art. 37 din Decretul nr. 328/1966, republicat, nu lezează libertatea individuală ori siguranța persoanei, garantate de prevederile art. 23 din Constituție, deoarece obligația conducătorului auto de a se prezenta în vederea recoltării probelor biologice decurge din lege, iar nu din dispoziția organului de poliție care aplică legea. Or, îndeplinirea unei obligații legale nu poate fi considerată o încălcare a libertății individuale. Referitor la „dreptul la neautoincriminare”, invocat de autorul excepției, Curtea constată că în Constituția României nu este prevăzut un asemenea drept fundamental și, prin urmare, nu poate fi invocat în susținerea excepției de neconstituționalitate. În realitate, acesta reprezintă o posibilitate pentru persoana suspectată de săvârșirea unei infracțiuni de a nu recunoaște fapta, drept care, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, invocată de însuși autorul excepției, „nu se extinde la utilizarea datelor ce pot fi obținute de la

acuzat, recurgând la puteri coercitive care există independent de voința suspectului, de exemplu, documente ridicate pe baza unui mandat, prelevări de aer expirat, de sânge și de urină, ca și de țesuturi corporale în vederea analizei ADN-ului” (cauza *Saunders c. Regatului Unit*, 1996). În sfârșit, referitor la invocarea neconstituționalității art. 52 din Decretul nr. 328/1966, republicat, Curtea reține că susținerile autorului excepției sunt neîntemeiate, deoarece stabilirea la cel puțin 1‰ a îmbibației alcoolice în sânge, care atrage răspunderea penală a conducătorilor de autovehicule, nu contravine în niciun caz dreptului la viață, dreptului la integritate fizică și psihică ale persoanei, garantate prin art. 22 din Constituție, ci, dimpotrivă, are ca finalitate tocmai apărarea acestor valori (*Decizia nr. 178 din 14 iunie 2001, M. Of. nr. 587 din 19 septembrie 2001*). ~~Decretul nr. 328/1966 a fost abrogat, infracțiunile privind circulația pe drumurile publice fiind reglementate, în prezent, în art. 334-341 din Codul penal.~~

4. Atingerea adusă integrității fizice prin recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei este justificată de necesitatea ocrotirii vieții, integrității corporale și a sănătății tuturor persoanelor participante la traficul rutier. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că dreptul de a nu se autoincrimina nu poate fi extins, în cadrul unei proceduri penale, la date ce pot fi obținute de la acuzat prin recurgerea la puteri coercitive, date care există independent de voința suspectului, cum ar fi prelevarea unor probe biologice sau a unor țesuturi corporale în scopul unei analize ADN (*Decizia din 15 iunie 1999, pronunțată în cauza Tirado Ortiz și Lozano Martin c. Spaniei*) (*Decizia nr. 116 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 171 din 10 martie 2011*).

5. Păstrarea de către copilul din afara căsătoriei a numelui de familie al tatălui prezumtiv,

în condițiile în care acțiunea acestuia în tăgăduirea paternității a fost admisă, nu poate constitui o încălcare a dreptului la integritate psihică a persoanei, de natură a contraveni art. 22 alin. (1) din Constituție (*Decizia nr. 60 din 17 februarie 2004, M. Of. nr. 203 din 9 martie 2004*).

6. Cerința conviețuirii impusă de prevederile art. 5 lit. c) din Legea nr. 217/2003 [pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, forma anterioară modificării prin Legea nr. 174/2018 – n.a.] persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceluia dintre soți sau dintre părinți și copii, pentru a se putea emite un ordin de protecție, este nerezonabilă, întrucât poate determina inadmisibilitatea cererii de emiteră a ordinului de protecție, chiar dacă s-ar constata exercitarea unui act de violență, de natură să pună în pericol viața, integritatea fizică sau psihică sau libertatea victimei și chiar dacă aceasta ar demonstra în fața instanței că între părți s-au stabilit relații asemănătoare aceluia dintre soți sau dintre părinți și copii. Astfel, în cazul persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceluia dintre soți sau dintre părinți și copii, condiția conviețuirii, prevăzută de textul de lege criticat, aduce atingere dreptului la viață și dreptului la integritate fizică și psihică a persoanei a cărei viață, integritate fizică sau psihică ori libertate este pusă în pericol printr-un act de violență din partea unui membru al familiei, persoană care nu poate solicita instanței ca, în scopul înlăturării stării de pericol, să emită un ordin de protecție. Având în vedere acestea, Curtea constată că sintagma „în cazul în care conviețuiesc” din cuprinsul prevederilor art. 5 lit. c) din Legea nr. 217/2003 contravine dispozițiilor art. 22 din Constituție, privind dreptul la viață și la integritate fizică și psihică a persoanei (*Decizia nr. 264 din 27 aprilie 2017, M. Of. nr. 468 din 22 iunie 2017*).

► Hotărâri Com.E.D.O. și C.E.D.O.

1. Jurisprudența constantă a Curții este în sensul că aplicarea detențiunii pe viață unui infractor adult nu este, în sine, interzisă prin sau incompatibilă cu art. 3 sau orice alt articol din Convenție, cu condiția ca ea să nu fie disproporționată față de situația concretă. Ceea ce interzice acest articol este ca o astfel de pedeapsă să nu fie *de iure și de facto* nerevizuibilă. În cazul în care legislația națională admite reexaminarea situației unei persoane condamnate pe viață, cu scopul de a înlocui detențiunea pe viață cu închisoarea, sau permite liberarea condiționată a deținutului, aceste împrejurări sunt suficiente pentru a satisface cerințele Convenției. În consecință, în cazul în care dreptul intern nu oferă niciun mecanism sau nicio posibilitate de revizuire a detențiunii pe viață, astfel de dispoziții sunt incompatibile cu art. 3 din Convenție (*C.E.D.O., cauza Trabelsi c. Belgiei, nr. 140/10, Hotărârea din 4 septembrie 2014*).

2. În legătură cu detențiunea pe viață, în cauza *Vinter și alții c. Regatului Unit* (nr. 66069/09 și alte 2, Hotărârea din 9 iulie 2013, §§ 119-122), Marea Cameră a stabilit următoarele principii: a) în contextul aplicării detențiunii pe viață, art. 3 din Convenție trebuie interpretat în sensul că impune revizuirea ei, prin examinarea de către autoritățile naționale dacă o eventuală schimbare în comportamentul celui condamnat este semnificativă și astfel progresul către reabilitarea sa a fost realizat prin executarea unei părți din pedeapsă; b) având în vedere marja de apreciere acordată statelor contractante în materie de justiție penală și de stabilire a pedepsei, nu este sarcina Curții de a prescrie forma – executivă sau judecătorească – prin care o astfel de revizuire să se facă ori de a determina momentul când ar trebui să aibă loc. Totuși, este recomandat ca aceasta să nu intervină mai târziu de 25 de ani de la data stabilirii sancțiunii detențiunii pe viață, cu posibilitatea și a altor revizuirii periodice ulterioare; c) în

cazul în care dreptul intern nu prevede o asemenea revizuire, pedeapsa detențiunii pe viață nu este conformă cu art. 3 din Convenție; d) cu toate că revizuirea este un eveniment ulterior pronunțării sentinței, cel condamnat pe viață nu ar trebui să fie obligat să aștepte și să execute un număr nedeterminat de ani din pedeapsă înainte de a putea ridica obiecția că condițiile legale privind pedeapsa nu îndeplinesc cerințele art. 3 în acest sens, deoarece ar fi contrar atât principiului securității juridice, cât și principiilor generale privind statutul de victimă în sensul dat de art. 34 din Convenție. Mai mult decât atât, în cazul în care pedeapsa, în momentul aplicării, nu poate fi supusă unei revizuirii în temeiul dreptului intern, nu se poate pretinde de la persoana condamnată să depună eforturi pentru reabilitarea sa fără a ști dacă în viitor ar putea fi introdus un mecanism care i-ar permite să fie eliberată pe baza acestei reabilitări. Un condamnat pe viață are dreptul de a cunoaște, de la bun început, ceea ce trebuie să facă pentru a exista posibilitatea eliberării sale și în ce condiții, inclusiv atunci când o revizuire a pedepsei va avea loc sau poate fi solicitată. În consecință, în cazul în care dreptul intern nu prevede niciun mecanism sau nicio posibilitate de revizuire a detențiunii pe viață, incompatibilitatea cu art. 3 din Convenție din acest motiv apare încă din momentul instituirii pedepsei, și nu într-o etapă ulterioară a încarcerării. Trebuie subliniat totuși că faptul că pedeapsa detențiunii pe viață poate fi practic executată în întregime nu ridică nicio problemă din perspectiva compatibilității cu art. 3, dacă cel condamnat a avut posibilitatea, în temeiul dreptului intern, de a solicita să fie eliberat, dar acest lucru i-a fost refuzat, de exemplu, pe motiv că el continuă să prezinte pericol pentru societate (*C.E.D.O., cauza Hutchinson c. Regatului Unit, nr. 57592/08, Hotărârea din 3 februarie 2015*).

3. Întrebuințarea de amenințări cu tortura împotriva unei persoane aflate în curs de cercetare, pentru a obține detalii legate de infracțiunea pe care se presupune că a comis-o, este interzisă indiferent de natura faptei, chiar dacă aceasta este extrem de periculoasă [în speță, răpirea unui copil – n.a.], sau de motivația agenților autorității (*C.E.D.O., cauza Gäfgen c. Germaniei, nr. 22978/05, Hotărârea din 1 iunie 2010*).

4. Astfel cum Curtea a afirmat în repetate rânduri, art. 3 din Convenție consacră una dintre valorile fundamentale ale unei societăți democratice, interzicând în termeni absoluți tortura sau tratamentele inumane ori degradante, indiferent de circumstanțe și de comportamentul victimei. Relele tratamente trebuie să atingă un nivel minim de severitate pentru a intra sub incidența acestui text. Evaluarea este însă relativă, depinzând de toate circumstanțele cauzei, cum ar fi durata tratamentului, efectele sale fizice și psihice și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei. Deși întrebarea dacă scopul tratamentului a fost de a umili sau înjosi victima este un factor care trebuie luat în considerare, absența unui astfel de scop nu poate exclude categoric constatarea încălcării art. 3 menționat. Tratamentul este considerat a fi „degradant” în sensul art. 3 atunci când umilește sau înjosește o persoană, arată o lipsă de respect pentru aceasta ori îi diminuează demnitatea sau atunci când trezește sentimente de frică, angoasă ori inferioritate capabile să înfrângă rezistența morală și fizică a acesteia. Caracterul public al tratamentului poate fi un factor relevant sau agravant pentru a aprecia dacă este „degradant” în sensul art. 3. Pentru ca tratamentul să fie „degradant”, suferința sau umilinta trebuie, în orice caz, să depășească acel element inevitabil legat de o anumită formă de tratament legitim (*C.E.D.O., cauza Elberte c. Letoniei, nr. 61243/08, Hotărârea din 13 ianuarie 2015*).

5. Tratamentele inumane sunt acele acte prin care se provoacă leziuni sau vii suferințe

fizice ori morale, susceptibile de a produce puternice tulburări psihice, săvârșite cu intenția de a provoca dureri intense victimei. Tratamentele sunt degradante atunci când creează persoanei sentimente de teamă, de neliniște și de inferioritate, de natură a o umili, a o înjosi și, eventual, de a-i înfrânge în acest fel rezistența fizică și morală (*C.E.D.O., cauza Republica Irlanda c. Regatului Unit, nr. 5310/71, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, în C. Bîrsan, op. cit., p. 140 și 149*).

6. Curtea acceptă că folosirea forței poate fi necesară, în anumite împrejurări, pentru a asigura securitatea în închisoare, pentru menținerea ordinii sau prevenirea criminalității în centrele de detenție. Cu toate acestea, forța poate fi folosită numai în cazul în care acest lucru nu poate fi evitat și nu trebuie să fie excesivă. Recurgerea la forța fizică, ce nu a fost strict necesară ca urmare a comportamentului deținutului, poate afecta demnitatea umană și reprezintă, în principiu, o încălcare a dreptului prevăzut la art. 3 din Convenție (*C.E.D.O., cauza Korobov și alții c. Estoniei, nr. 10195/08, Hotărârea din 28 martie 2013; cauza Buhaniuc c. Republicii Moldova, nr. 56074/10, Hotărârea din 28 ianuarie 2014; cauza Sapožkovs c. Letoniei, nr. 8550/03, Hotărârea din 11 februarie 2014*). În schimb, în cazul în care folosirea forței de către autorități se impune din cauza împotrivirii celui reținut, nu există o violare a art. 3 din Convenție (*C.E.D.O., cauza Klaas c. Germaniei, nr. 15473/89, Hotărârea din 22 septembrie 1993*).

7. În cazul în care o persoană face o afirmație credibilă că a suferit un tratament inuman sau degradant, în sensul art. 3, din partea agenților statului, această dispoziție, coroborată cu obligația generală a statului în temeiul art. 1 din Convenție, de a asigura pentru persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție, impune în mod implicit o anchetă oficială efectivă. Obligația de a investiga nu este una de rezultat, ci de mijloace: nu orice anchetă trebuie să ajungă la o concluzie

care coincide cu afirmațiile reclamantului; cu toate acestea, ar trebui, în principiu, să fie de natură să conducă la stabilirea faptelor și, în cazul în care acuzațiile se dovedesc a fi adevărate, la identificarea și pedepsirea celor responsabili (*C.E.D.O., cauza T.M. și C.M. c. Republicii Moldova, nr. 26608/11, Hotărârea din 28 ianuarie 2014*). În general, pentru ca o investigație să fie eficientă, este important ca instituțiile și persoanele care o efectuează să fie independente de cele pe care le anchetează. Acest lucru înseamnă nu numai inexistența unor legături ierarhice sau instituționale, dar și o independență practică. Oricare ar fi modalitățile de investigare, autoritățile trebuie să acționeze din oficiu pentru identificarea și pedepsirea celor responsabili, iar ancheta ar trebui să se deruleze cu promptitudine. De asemenea, Curtea a considerat că, în cauzele referitoare la tortură sau rele tratamente provocate de agenții statului, acțiunea penală nu ar trebui să poată fi stinsă prin intervenirea prescripției, iar amnistia și grațierea nu ar trebui să fie acceptate în astfel de situații [*C.E.D.O., cauza Mocanu și alții c. României (MC), nr. 10865/09 și alte 2, Hotărârea din 17 septembrie 2014, M. Of. nr. 944 din 23 decembrie 2014*]. O anchetă a acuzațiilor grave de tratamente inumane sau degradante trebuie să fie completă, ceea ce înseamnă că autoritățile nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a finaliza ancheta sau ca bază pentru deciziile lor. Ele trebuie să ia toate măsurile rezonabile și disponibile pentru a asigura dovezi privind incidentul, inclusiv, printre altele, declarațiile martorilor oculari și probele medico-legale. Orice deficiență în investigație care subminează capacitatea de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile va duce la încălcarea art. 3 din Convenție (*C.E.D.O., cauza Yudina c. Rusiei, nr. 52327/08, Hotărârea din 10 iulie 2012*).

8. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, acuzațiile de rele tratamente trebuie să fie susținute prin dovezi puternice. Pentru a

le evalua, Curtea adoptă standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, deși o astfel de dovadă poate rezulta și din coexistența unor concluzii suficiente de puternice, clare și concordante sau din prezumții de fapt incontestabile (*C.E.D.O., cauza M. și alții c. Italiei și Bulgariei, nr. 40020/03, Hotărârea din 31 iulie 2012*).

9. Persoanele deținute se află într-o situație vulnerabilă și autoritățile au datoria de a le proteja. În mod similar, autoritățile penitenciare trebuie să își îndeplinească îndatoririle într-un mod compatibil cu drepturile și libertățile persoanei în cauză. Curtea a afirmat, de asemenea, dreptul fiecărui deținut la condiții de detenție conforme cu demnitatea umană, pentru a se asigura că măsurile de punere în aplicare nu îl supun la un stres sau la greutăți de o intensitate care să depășească nivelul inevitabil de suferință inerent detenției (*C.E.D.O., cauza Ketreb c. Franței, nr. 38447/09, Hotărârea din 19 iulie 2012; cauzele Iacov Stanciu c. României, nr. 35972/05, și Fülöp c. României, nr. 18999/04, Hotărârile din 24 iulie 2012*).

10. Măsurile privative de libertate sunt însoțite de obicei de suferințe și umilire, cu toate acestea, art. 3 impune statului să se asigure că orice prizonier este deținut în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității umane, că modalitățile de executare a pedepsei nu supun persoana în cauză unei suferințe sau unei încercări de o intensitate care să depășească nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și că, ținând seama de cerințele practice din închisoare, sănătatea și confortul prizonierului sunt asigurate în mod corespunzător. În condițiile în care persoana deținută dispunea în celulă de un spațiu vital de aproximativ 2 mp, care era în realitate și mai redus din cauza mobilierului prezent, respectivele condiții de detenție, pe care reclamanta în cauză a trebuit să le suporte timp de aproximativ un an și patru luni, au supus-o pe aceasta unei încercări de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și,

chiar dacă nimic nu indică faptul că a existat într-adevăr intenția de a o umili sau înjosi pe reclamantă, a fost încălcat astfel art. 3 din Convenție (C.E.D.O., *cauza Mariana Marinescu c. României*, nr. 36110/03, *Hotărârea din 2 februarie 2010*, www.csm1909.ro; *cauza Bragadireanu c. României*, nr. 22088/04, *Hotărârea din 6 decembrie 2007*, M. Of. nr. 369 din 4 iunie 2010; *cauza Khudoyorov c. Rusiei*, nr. 6847/02, *Hotărârea din 8 noiembrie 2005*; *cauza Popov c. Rusiei*, nr. 26853/04, *Hotărârea din 13 iulie 2006*, în C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 161 și urm.). De asemenea, este încălcat art. 3 din Convenție în situația în care persoanele aflate în detenție nu dispun de ventilația și lumina corespunzătoare, de condiții sanitare elementare și de acces privat la uzul toaletei (C.E.D.O., *cauza Orchowski c. Poloniei*, nr. 17885/04, *Hotărârea din 22 octombrie 2009*; *cauza Babushkin c. Rusiei*, nr. 67253/01, *Hotărârea din 18 octombrie 2007*; *cauza Ostrovac c. Republicii Moldova*, nr. 35207/03, *Hotărârea din 13 septembrie 2005*, *ibidem*) ori se constată lipsa de mobilier adecvat în celule, instalații sanitare precare, cum ar fi un număr limitat de toalete și chiuvete pentru un număr mare de deținuți, prezența de gândaci, șobolani, păduchi și ploșnițe, saltele și lenjerie de pat uzate și alimente de proastă calitate (C.E.D.O., *cauza Butiuc și Dumitrof c. României*, nr. 19320/07, *Hotărârea din 15 iulie 2014*). În legătură cu disfuncționalitatea structurală caracteristică sistemului penitenciar din România constatată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, a se vedea *Hotărârea-pilot* din 25 aprilie 2017 în *cauza Rezmiveș și alții c. României*, nr. 61467/12 și altele.

11. Sancționarea reclamantului deținut cu menținerea într-o celulă de izolare timp de 25 de zile, deși, potrivit regulamentului locului de detenție, durata maximă a unei asemenea sancțiuni era de 15 zile, la care s-au adăugat boala și lipsirea lui de o alimentație adecvată acesteia, constituie tratament inuman, interzis de art. 3 din Convenție (C.E.D.O., *cauza Gorodnitchev c. Rusiei*, nr. 52058/99,

Hotărârea din 24 mai 2007, în C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 173).

12. Confiscarea ochelarilor unei persoane condamnate, care nici nu putea scrie, nici citi fără aceștia, precum și crearea unui sentiment de inferioritate și neputință din cauza lipsei vederii, reprezintă tratament degradant în sensul art. 3 din Convenție (C.E.D.O., *cauza Slyusarev c. Rusiei*, nr. 60333/00, *Hotărârea din 20 aprilie 2010*).

13. Statul este obligat, în ciuda problemelor logistice și financiare, să își organizeze sistemul penitenciar astfel încât să asigure deținuților respectarea demnității umane. Acest lucru poate implica obligația statului de a lua măsuri pentru a proteja un deținut împotriva efectelor nocive ale tabagismului pasiv, în cazul în care, ținând seama de examene medicale și de recomandările medicilor curanți, starea sa de sănătate impune acest lucru (C.E.D.O., *cauza Păvălache c. României*, nr. 38746/03, *Hotărârea din 18 octombrie 2011*, www.csm1909.ro).

14. Curtea Europeană a calificat drept tortură așa-numita „spânzurătoare palestiniană”, care constă în dezbrăcarea victimei, legarea mâinilor la spate și suspendarea ei de brațe, fără a se mai putea sprijini pe sol (C.E.D.O., *cauza Aksoy c. Turciei*, nr. 21987/93, *Hotărârea din 18 decembrie 1996*), bățile și umiliințele la care a fost supusă o persoană aflată în detenție, în scopul de a o determina să mărturisească fapte pe care nu le comisese (C.E.D.O., *cauza Chitayev și Chitayev c. Rusiei*, nr. 59334/00, *Hotărârea din 18 ianuarie 2007*), loviturile, sufocarea voluntară, electrocutarea controlată și violul suferit de deținuți din partea personalului de supraveghere al închisorii (C.E.D.O., *cauza Maslova și Nalbandov c. Rusiei*, nr. 839/02, *Hotărârea din 24 ianuarie 2008*), alimentarea forțată a unui deținut care protesta prin greva foamei împotriva condițiilor de detenție, autoritățile urmărind să îl determine să înceteze protestul (C.E.D.O., *cauza Ciorap c. Republicii Moldova*, nr. 12066/02, *Hotărârea din 19 iunie 2007*), violul săvârșit asupra unei persoane aflate în

detenție, aplicarea unei benzi negre pe ochi și udarea cu jeturi puternice de apă [C.E.D.O., *cauza Aydın c. Turciei (MC)*, nr. 23178/94, *Hotărârea din 25 septembrie 1997, toate hotărârile fiind prezentate în C. Bîrsan, op. cit., p. 133 și urm.*].

15. Art. 3 din Convenție consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice. Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, cum ar fi lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice în termeni absoluți tortura și tratamentele inumane și degradante, indiferent de comportamentul victimei. Curtea admite că, în situații de menținere a ordinii, prevenire a infracțiunilor, prindere a presupușilor criminali și protejarea lor și a altor persoane, ofițerii de poliție au dreptul să folosească mijloace adecvate, inclusiv forța (C.E.D.O., *cauza Yudina c. Rusiei*, nr. 52327/08, *Hotărârea din 10 iulie 2012*). După cum reiese din redactarea art. 2 din Convenție, utilizarea forței letale de către agenții de securitate ai statului poate fi justificată în anumite circumstanțe. Cu toate acestea, textul nu le acordă un „cec în alb”. Utilizarea cuvintelor „absolut necesar” indică faptul că forța folosită trebuie, în special, să fie strict proporțională cu scopurile menționate la art. 2 paragraf 2 lit. a), b) și c). Acțiunile nereglementate și arbitrare ale agenților statului sunt incompatibile cu respectarea efectivă a drepturilor omului. Aceasta înseamnă că, pe lângă faptul că sunt autorizate în conformitate cu legislația națională, operațiunile trebuie să fie reglementate suficient de clar în cadrul unui sistem de garanții adecvate și eficiente împotriva arbitrariului și a abuzului de forță și chiar împotriva accidentelor evitabile. Organele de ordine publică trebuie să acționeze în mod coordonat atunci când își îndeplinesc sarcinile, indiferent dacă sunt în contextul unei operațiuni pregătite sau al urmăririi spontane a unei persoane percepute a fi periculoasă: un cadru legal și administrativ trebuie să definească circumstanțele limitate în care pot fi folosite forța și armele de foc, în lumina

standardelor internaționale elaborate în acest sens. În special, agenții statului trebuie să fie instruiți pentru a evalua dacă există sau nu o necesitate absolută de a folosi arme de foc, nu numai pe baza literii legii, ci și cu o atenție deosebită privind respectarea vieții ca valoare fundamentală. Atunci când forța letală este utilizată de autorități în cadrul unor astfel de operațiuni, este adesea dificil să se separe obligațiile negative ale statului de obligațiile sale pozitive în conformitate cu art. 2. Atunci când examinează un astfel de caz, Curtea trebuie să supună celui mai atent control situațiile în care au fost ucise persoane, în special atunci când forța letală este folosită în mod deliberat, și să țină seama nu numai de acțiunile agenților statului care au folosit efectiv forța, ci de toate circumstanțele, inclusiv aspecte precum cadrul legal sau regulamentar în vigoare, planificarea și controlul acțiunilor. Acest lucru este valabil chiar și în cazul în care au avut loc deja proceduri și investigații la nivel intern. Curtea va examina dacă operațiunea a fost planificată și controlată de autorități, pentru a reduce, în cea mai mare măsură posibilă, recurgerea la forța letală și pierderea de vieți omenești, și dacă au fost luate toate precauțiile posibile în alegerea mijloacelor și a metodelor privind operațiunile de securitate. Totuși, în această privință, nu trebuie uitat faptul că nu orice presupusă amenințare a vieții obligă autoritățile să ia măsuri specifice pentru a evita riscul. Obligația de a lua astfel de măsuri apare numai dacă autoritățile cunoșteau sau ar fi trebuit să cunoască la momentul respectiv existența unui risc real și imediat pentru viața unor persoane și dacă păstrează un anumit grad de control asupra situației. Întrucât un stat este obligat să ia doar măsuri care sunt „fezabile” în circumstanțele cauzei, obligația pozitivă trebuie interpretată într-un mod care să nu impună autorităților o sarcină imposibilă sau disproporționată, ținând cont de dificultățile inerente în menținerea ordinii în societatea modernă, de imprezibilitatea conduitei umane și de deciziile rapide care

trebuie luate în ceea ce privește prioritățile și resursele (*C.E.D.O., cauza Kukhalashvili și alții c. Georgiei, nr. 8938/07 și 41891/07, Hotărârea din 2 aprilie 2020*).

16. Pentru a aprecia dacă a fost respectat raportul de proporționalitate între scopul urmărit și rezultatul produs prin recurgerea la forță, trebuie să se țină seama de natura scopului urmărit, de pericolul care amenință viața sau integritatea corporală a persoanelor, dar și de riscul de a exista victime prin folosirea forței. În condițiile în care moartea unei persoane survine în urma utilizării armelor de foc pentru arestarea legală a unor persoane violente și înarmate și numai după ce agenții autorității s-au apărat împotriva violenței ilegale exercitate de cei vizați, nu există o încălcare a art. 2 din Convenție, recurgerea la forță fiind absolut necesară pentru atingerea scopului urmărit (*C.E.D.O., cauza Perk și alții c. Turciei, nr. 50739/99, Hotărârea din 28 martie 2006; Com.E.D.O., cauza W. și M. Wolfgang c. Germaniei, nr. 11257/84, Decizia din 6 octombrie 1986, ambele în C. Bîrsan, op. cit., p. 112 și 119*).

17. Recurgerea la forță de către agenții statului poate fi justificată când se bazează pe o anumită convingere care poate apărea ca valabilă la epoca producerii evenimentelor, dar care ulterior se dovedește a fi eronată. Curtea nu poate substitui propria sa apreciere situației în care s-a găsit funcționarul de poliție aflat în miezul acțiunii și ceea ce a putut el simți când și-a văzut viața în pericol. De aceea, recurgerea la forța ucigătoare, deși foarte regretabilă, nu a fost disproporționată și nu a depășit limitele a ceea ce polițistul a considerat că era absolut necesar să facă pentru a evita un pericol real și iminent pentru viața sa și a colegilor săi (*C.E.D.O., cauza Bubbins c. Regatului Unit, nr. 50196/99, Hotărârea din 17 martie 2005, în C. Bîrsan, op. cit., p. 118*).

18. Există o încălcare a art. 2 din Convenție în cazul în care, deși utilizarea armelor de către agenții autorității a fost riguros proporțională cu scopul urmărit – evitarea unui

atac terorist –, operațiunea de prevenire a atentatului nu a fost pregătită și controlată în așa fel încât să fie redusă la minimum recurgerea la forță, ce putea presupune moartea unor persoane, autoritățile statului neluând toate măsurile rezonabile pentru a se împiedica acest rezultat [*C.E.D.O., cauza McCann și alții c. Regatului Unit (MC), nr. 18984/91, Hotărârea din 27 septembrie 1995, în C. Bîrsan, op. cit., p. 114*].

19. Forțarea unei persoane să regurgiteze drogurile pe care le înghițise, prin administrarea de vomitive prin intermediul unui tub introdus pe nas și prin injectarea de apomorfina și derivate ale acesteia, în scopul de a obține probe, reprezintă o intruziune gravă din partea autorităților asupra integrității fizice și psihice a acesteia, ceea ce a condus la încălcarea atât a art. 8, cât și a art. 3 din Convenție [*C.E.D.O., cauza Jalloh c. Germaniei (MC), nr. 54810/00, Hotărârea din 11 iulie 2006, în N. Volonciu, A. Barbu, op. cit., p. 204-205*].

20. Supunerea săptămânală a unui deținut, timp de peste 3 ani și jumătate, la percheziții corporale amănunțite, în plus față de celelalte măsuri stricte necesare impuse de natura locului de detenție de „înalță securitate”, cu ignorarea unor rapoarte medicale ale departamentului psihologic al centrului penitenciar în care se evidențiau dificultățile psihice resimțite de respectiva persoană față de aceste percheziții sistematice, a fost de natură să îi atingă demnitatea și să îi creeze o stare de anxietate, de inferioritate și de umilire, de natură să constituie un tratament degradant, interzis de art. 3 din Convenție (*C.E.D.O., cauza Van der Ven c. Olandei, nr. 50901/99, Hotărârea din 4 februarie 2003, în C. Bîrsan, op. cit., p. 166*).

21. Curtea a precizat deja că trebuie să interpreteze art. 2 și art. 3 ținând seama de faptul că obiectul și scopul Convenției, în calitate de instrument de protecție a persoanelor, impun interpretarea și aplicarea dispozițiilor sale astfel încât garanțiile lor să fie concrete și efective. Reiterează faptul că art. 3, asemenea

art. 2, trebuie să fie considerat una dintre dispozițiile primordiale ale Convenției, consacrand una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice care alcătuiesc Consiliul Europei [cauza *Soering c. Regatului Unit* (Plen), nr. 14038/88, Hotărârea din 7 iulie 1989, § 88]. Spre deosebire de celelalte dispoziții ale Convenției, acesta este formulat în termeni absoluți, neprevăzând nici excepții, nici limitări, și, conform art. 15 din Convenție, nu admite nicio derogare [cauza *Al-Skeini și alții c. Regatului Unit* (MC), nr. 55721/07, Hotărârea din 7 iulie 2011, § 162]. Or, pentru ca interdicția generală a omorurilor arbitrare, precum și a torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante, care se adresează în special agenților publici, să se dovedească eficientă în practică, este necesar să existe o procedură care să permită fie controlarea legalității recurgerii la forța letală de către autoritățile statului, fie investigarea omorurilor arbitrare și a acuzațiilor de rele tratamente aplicate unei persoane aflate în custodia lor [cauza *Al-Skeini și alții*, citată anterior, § 163, și cauza *El Masri c. Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei* (MC), nr. 39630/09, Hotărârea din 13 decembrie 2012, § 182]. Astfel, având în vedere obligația generală care îi revine statului, în temeiul art. 1 din Convenție, de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția [sa] drepturile și libertățile definite în (...) Convenție”, dispozițiile art. 2 și art. 3 necesită, implicit, desfășurarea unei forme de anchetă oficială efectivă, atât în cazul în care recurgerea la forță, în special de către agenți ai statului, a cauzat decesul unei persoane [cauza *McCann și alții c. Regatului Unit* (MC), nr. 18984/91, Hotărârea din 27 septembrie 1995, § 161], cât și în cazul în care persoana în cauză susține în mod credibil că a suferit, în special din partea poliției sau a altor autorități similare ale statului, un tratament contrar art. 3 (cauza *Assenov și alții c. Bulgariei*, nr. 24760/94, Hotărârea din 28 octombrie 1998, § 102). Scopul esențial al unei astfel de anchete este de a asigura

aplicarea efectivă a legislației care protejează dreptul la viață și interzice tortura și pedepsele și tratamentele inumane sau degradante, în cauze în care sunt implicați agenți sau organe ale statului, și de a garanta angajarea răspunderii acestora pentru decesul și relele tratamente survenite sub răspunderea lor [cauza *Nachova și alții c. Bulgariei* (MC), nr. 43577/98 și 43579/98, Hotărârea din 6 iulie 2005, § 110, și cauza *Ahmet Özkan și alții c. Turciei*, nr. 21689/93, Hotărârea din 6 aprilie 2004, §§ 310 și 358]. Curtea a hotărât deja că obligația procedurală care decurge din art. 2, precum aceea care decurge din art. 3, continuă să se aplice și atunci când condițiile de securitate sunt dificile, inclusiv într-un context de conflict armat. Chiar dacă faptele aflate la originea obligației de cercetare au loc într-un context de violențe generalizate și anchetatorii întâmpină obstacole și constrângeri care impun recurgerea la măsuri de cercetare mai puțin eficiente sau care întârzie cercetările, este la fel de adevărat că art. 2 și art. 3 impun adoptarea tuturor măsurilor rezonabile care pot asigura desfășurarea unei anchete efective și independente (cauza *Al-Skeini și alții*, citată anterior, § 164). În general, pentru ca o anchetă să fie considerată efectivă, este necesar ca instituțiile și persoanele responsabile pentru anchetă să fie independente de persoanele vizate de aceasta. Acest lucru presupune nu numai absența unei legături ierarhice sau instituționale, dar și o independență concretă (cauza *Nachova și alții*, citată anterior, § 110, și cauza *Halat c. Turciei*, nr. 23607/08, Hotărârea din 8 noiembrie 2011, § 51). Indiferent de modalitățile anchetei, autoritățile trebuie să acționeze din oficiu. În plus, pentru a fi efectivă, ancheta trebuie să permită identificarea și sancționarea persoanelor responsabile. De asemenea, aceasta trebuie să fie suficient de amplă pentru a permite autorităților responsabile să țină seama nu numai de actele agenților statului care au recurs la forță în mod direct și ilegal, dar și de circumstanțele în care au fost săvârșite

aceste acte (cauza *Al-Skeini și alții*, citată anterior, § 163). Deși nu este vorba despre o obligație de rezultat, ci de mijloace, orice deficiență a anchetei care îi slăbește capacitatea de a stabili circumstanțele cauzei sau identitatea persoanelor responsabile riscă să fie considerată ca neîndeplinind standardul de eficiență impus (cauza *El Masri*, citată anterior, § 183). O cerință de celeritate și diligență rezonabilă este implicită în acest context. Deși pot exista obstacole sau dificultăți care împiedică ancheta să progreseze într-o anumită situație, un răspuns rapid din partea autorităților, atunci când este vorba despre anchetarea folosirii ilegale a forței sau acuzații de rele tratamente, poate fi considerat, în general, esențial pentru a păstra încrederea publicului în respectarea principiului legalității și pentru a evita orice aparență de complicitate sau de toleranță față de acte ilegale (cauza *McKerr c. Regatului Unit*, nr. 28883/95, Hotărârea din 4 mai 2001, § 114). În toate cazurile, în ceea ce privește obligațiile care decurg din art. 2 din Convenție, rudele victimei trebuie să fie asociate procedurii în măsura necesară pentru protejarea intereselor legitime ale acestora. De asemenea, în ceea ce privește art. 3 din Convenție, victima trebuie să fie în măsură să participe efectiv la anchetă (cauza *McKerr*, citată anterior, § 115). În cele din urmă, ancheta trebuie să fie temeinică, ceea ce înseamnă că autoritățile trebuie întotdeauna să facă eforturi serioase pentru a descoperi ce s-a întâmplat și nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a încheia ancheta (cauza *El Masri*, citată anterior, § 183). Curtea a hotărât, de asemenea, că, în cauzele care privesc tortura sau relele tratamente aplicate de agenți ai statului, acțiunea penală nu ar trebui să se încheie ca urmare a intervenției prescripției, așa cum amnistia și grațierea nu ar trebui să fie tolerate în acest domeniu (cauza *Abdulsamet Yaman c. Turciei*, nr. 32446/96, Hotărârea din 2 noiembrie 2004, § 55, cauza *Yeter c. Turciei*, nr. 33750/03, Hotărârea din

13 ianuarie 2009, § 70, și cauza *Asociația „21 Decembrie 1989” și alții c. României*, nr. 33810/07 și 18817/08, Hotărârea din 24 mai 2011, § 144). În plus, aplicarea prescripției ar trebui să fie compatibilă cu cerințele Convenției. Prin urmare, este dificil să fie acceptate termene de prescripție inflexibile, care să nu admită nicio excepție (a se vedea, *mutatis mutandis*, cauza *Roman c. Finlandei*, nr. 13072/05, Hotărârea din 29 ianuarie 2013, § 50) [*C.E.D.O., cauza Mocanu și alții c. României (MC)*, nr. 10865/09 și alte 2, Hotărârea din 17 septembrie 2014, §§ 314-326, *M. Of. nr. 944 din 23 decembrie 2014*].

22. Art. 3 consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice. Acesta nu prevede excepții, spre deosebire de majoritatea normelor Convenției și ale Protocoloalelor nr. 1 și nr. 4, iar conform art. 15 parag. 2, nu admite nicio derogare, nici chiar în caz de pericol public care amenință viața națiunii [cauza *Selmouni c. Franței (MC)*, nr. 25803/94, Hotărârea din 28 iulie 1999, § 95]. De altfel, relele tratamente trebuie să atingă un minim de gravitate pentru a cădea sub incidența art. 3. Aprecierea acestui minim este relativă prin esență; ea depinde de ansamblul datelor cauzei și, în esență, de durata tratamentului, de efectele sale fizice și/sau psihice ca și, uneori, de sex, de vârsta și de starea de sănătate a victimei. În cazul în care un individ este privat de libertate, folosirea forței fizice împotriva sa atunci când nu se dovedește a fi strict necesară din cauza comportamentului său aduce atingere demnității umane și constituie, în principiu, o încălcare a dreptului garantat de art. 3 (cauza *Ribitsch c. Austriei*, nr. 18896/91, Hotărârea din 4 decembrie 1995, § 38, și cauza *Tekin c. Turciei*, nr. 22496/93, Hotărârea din 9 iunie 1998, §§ 52-53). În speță, problema care se ridică este practica agenților de poliție de a pulveriza „spray iritant” sau „spray lacrimogen” în direcția feței reclamantului, cauzându-i arsuri care au necesitat între 15 și 17 zile de îngrijiri medicale. Curtea reamintește că a avut deja oportunitatea

de a examina problema utilizării „gazului lacrimogen” sau a „spray-ului iritant” în contextul acțiunilor de menținere a ordinii publice și a admis că folosirea unui astfel de spray poate avea efecte precum: probleme respiratorii, grețuri, vărsături, iritații ale căilor respiratorii, iritații la nivelul căilor lacrimale și la nivelul ochilor, spasme, dureri în piept, dermatită și alergii. În cantități importante, acesta poate cauza necrozarea țesuturilor căilor respiratorii sau digestive, edeme pulmonare sau hemoragii interne (cauza *Oya Ataman c. Turciei*, nr. 74552/01, Hotărârea din 5 decembrie 2006, §§ 17-18, și cauza *Ali Güneş c. Turciei*, nr. 9829/07, Hotărârea din 10 aprilie 2012, § 37). Pe de altă parte, Curtea a omologat recomandările făcute de CPT cu privire la folosirea spray-ului respectiv (cauza *Ali Güneş*, citată anterior, § 40) (*C.E.D.O., cauza Petruş Iacob c. României*, nr. 13524/05, Hotărârea din 4 decembrie 2012, *M. Of. nr. 184 din 14 martie 2014*).

23. Atunci când o persoană afirmă în mod „credibil” că agenții statului au supus-o unui tratament contrar art. 3, autoritățile competente au obligația să desfășoare o „anchetă oficială și efectivă” care să permită atât stabilirea faptelor, precum și identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile [cauza *Slimani c. Franței*, nr. 57671/00, Hotărârea din 27 iulie 2004, §§ 30 și 31 (fragmente), cauza *Asenov și alții c. Bulgariei*, nr. 24760/94, Hotărârea din 28 octombrie 1998, § 102, și cauza *Türkmen c. Turciei*, nr. 43124/98, Hotărârea din 19 decembrie 2006, § 51] (*C.E.D.O., cauza Petruş Iacob c. României*,

nr. 13524/05, Hotărârea din 4 decembrie 2012, *M. Of. nr. 184 din 14 martie 2014*).

24. Prin Hotărârea din 9 iunie 2009, pronunțată în cauza *Opuz c. Turciei*, nr. 33401/02, Curtea a statuat că statele trebuie să ia măsuri preventive pentru ocrotirea dreptului la viață al cetățenilor (§§ 128-130) și că statele au obligația pozitivă de a stabili și a aplica eficient un sistem de pedepsire a tuturor formelor de violență domestică și de a oferi suficiente garanții pentru victime (§ 145). De asemenea, prin Hotărârea din 2 martie 2017, pronunțată în cauza *Talpis c. Italiei*, nr. 41237/14, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că printre obligațiile pozitive care incumbă autorităților – în anumite cazuri, în virtutea art. 2 sau art. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, iar, în alte cazuri, în virtutea art. 8 sau a art. 8 coroborat cu art. 3 din Convenție – se regăsește și obligația acestora de a adopta și a aplica un cadru juridic adaptat care să ofere protecție împotriva actelor de violență (§ 100). În speță, instanța de contencios al drepturilor omului a stabilit că, deși statul avea obligația pozitivă de a aplica preventiv măsuri de ordin practic pentru protejarea individului a cărui viață este amenințată, prin neluarea unor măsuri prompte cu privire la plângerea depusă de reclamantă, autoritățile naționale au lipsit plângerea de orice efect, eșuând în respectarea obligației de a proteja dreptul la viață (§§ 123-125) (*citare în Decizia C.C.R. nr. 264 din 27 aprilie 2017, M. Of. nr. 468 din 22 iunie 2017*).

► Hotărâri C.J.U.E.

1. Art. 1 alin. (3) din Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre, astfel cum a fost modificată prin Decizia-cadru 2009/299/JAI a Consiliului din 26 februarie 2009, coroborat cu art. 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie să fie interpretat în sensul că, atunci când

autoritatea judiciară de executare dispune de elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător care atestă existența unor deficiențe sistematice sau generalizate ale condițiilor de detenție în cadrul penitenciarelor din statul membru emitent, aceasta trebuie, pentru a aprecia dacă există motive serioase și temeinice de a crede că, în urma predării sale în acest stat

membru, persoana care face obiectul unui mandat european de arestare va fi expusă unui risc real de a fi supusă unui tratament inuman sau degradant, în sensul acestui art. 4, să țină seama de ansamblul aspectelor materiale relevante ale condițiilor de detenție în care urmează în mod concret să fie încarcerată această persoană, precum spațiul personal disponibil pentru fiecare deținut într-o celulă a acestui penitenciar, condițiile sanitare, precum și întinderea libertății de mișcare a deținutului în cadrul penitenciarului respectiv. Această apreciere nu se limitează la controlul insuficiențelor vădite. În vederea unei astfel de aprecieri, autoritatea judiciară de executare trebuie să solicite autorității judiciare emitente informațiile pe care le consideră necesare și trebuie să se bazeze, în principiu, pe asigurările furnizate de această din urmă autoritate, în lipsa unor elemente precise care să permită să se considere că condițiile de detenție încalcă art. 4 din Carta drepturilor fundamentale. În ceea ce privește, mai precis, spațiul personal disponibil pentru fiecare deținut, autoritatea judiciară de executare trebuie, dată fiind lipsa, în prezent, a unor norme minime în această privință în dreptul Uniunii, să țină seama de cerințele minime care decurg din art. 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, astfel cum este

interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Deși, pentru calculul acestui spațiu disponibil, spațiul ocupat de infrastructurile sanitare nu trebuie să fie luat în considerare, acest calcul trebuie să includă spațiul ocupat de obiectele de mobilier. Cu toate acestea, deținuții trebuie să păstreze posibilitatea de a se mișca în mod normal în celulă. Autoritatea judiciară de executare nu poate înlătura existența unui risc real de tratament inuman sau degradant pentru simplul motiv că persoana în cauză dispune, în statul membru emitent, de o cale de atac care îi permite să conteste condițiile detenției sale sau că există, în acest stat membru, măsuri legislative sau structurale menite să consolideze controlul condițiilor de detenție. Constatarea de către autoritatea menționată a existenței unor motive serioase și temeinice de a crede că, în urma predării sale statului membru emitent, persoana vizată va fi expusă unui astfel de risc, ca urmare a condițiilor de detenție care predomină în penitenciarul în care urmează în mod concret să fie încarcerată, nu poate fi pusă în balanță, în scopul de a decide o astfel de predare, cu considerații legate de eficacitatea cooperării judiciare în materie penală, precum și de principiile încrederii și recunoașterii reciproce [*cauza C-128/18, Dorobanțu (MC), Hotărârea din 15 octombrie 2019, EU:C:2019:857*].

Articolul 23. Libertatea individuală

- (1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.
- (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.
- (3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.
- (4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.
- (5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.
- (6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care